

Issoria

over leven en loslaten

UITGAVE VAN
HOSPICE ISSORIA
VERSCHIJNT
TWEEMAAL
PER JAAR
OPLAGE 1.600
JAARGANG 16

voorjaar 2012

Dementie
een palliatief traject

Leven in het zicht
van de dood

Slag om Leiden,
slag om donaties

FOTOGRAFIE

Omslagfoto en 'Uitgelicht': www.sxc.hu

Overige foto's:

Ingrid Appels (pag. 2), Iris Bakker (pag. 12, 13), Lideke Van Gool (pag. 3, 4, 5), Hans van der Graaf (pag. 5, 10, 15), Wim de Leeuw (pag. 16), Familie De Louwere (pag. 11), Maarten van Rooij (pag. 7, 16), Paul Schmitz (pag. 8), Jacqueline Spaans (pag. 9)

Met dank voor de foto's aan:

Tropenmuseum (pag. 6) en Prorail (pag. 13)

Het zal niemand zijn ontgaan dat Issoria al een poos op zoek is naar andere huisvesting. Het huidige pand, hoe sfeervol en prachtig ook, is te krap en te onhandig om nog op comfortabele wijze alles te doen wat we moeten doen. Iedereen die bij ons over de vloer is geweest zal het waarschijnlijk beamen: Issoria loopt, soms zelfs letterlijk, tegen de beperkingen van het huidige pand op.

We zijn heel dankbaar voor alle goede jaren op deze schitterende locatie en zullen best met wat pijn in het hart vertrekken. Maar we moeten wel uitzien naar een ruimer jasje, gewoonweg om aan de eisen van deze tijd te voldoen.

Na een pittige zoektocht zijn we terechtgekomen bij een prachtig pand in Leiden. Een waardige opvolger voor Plantage 4. Dat pand kunnen we, mede dankzij investeerders die Hospice Issoria een warm hart toedragen, waarschijnlijk kopen. Er is een principe akkoord en er zijn een paar ontbindende voorwaarden. Verwacht wordt dat we eind mei definitief weten of de koop doorgaat.

Maar daarmee zijn we er nog lang niet, want verhuizen kost beddestro. Beddestro dat symbool staat voor 'energie' en natuurlijk ook voor 'geld'. Veel geld.

Want niet alleen is er straks een pand.... daar komen ook een groot-scheepse verbouwing en nieuw inventaris bij om de hoek kijken. En dat moet ook bekostigd worden.

Reden om in dit nummer veel aandacht aan de Vrienden van Issoria te schenken. Want zij zijn het die de nodige fondsen aan het vergaren zijn. En daar kunnen ze nog hulp bij gebruiken ook!

Lideke Van Gool

In dit nummer

Het hoofdartikel gaat over dementie en de laatste levensfase. Wat doet dementie met de mens? 'Dementie is een trauma', zegt psychogerontoloog Bère Miesen. Annemieke de Man ging op pad en interviewde deze kenner op het gebied van menselijke onmacht en ontreding.

Verder schrijven we iets over kleur in relatie tot onze zintuigen: wat kan kleur met iemands stemming doen?

Ook bieden we een kijkje in de logistieke keuken van Issoria en kondigen we vol trots het boek 'Leven in het zicht van de dood' van auteur Jacinta van Harteveld aan.

Keuzemoment: waarom Issoria?	3
Hoe doen ze dat bij Issoria?	4
Uitgelicht	6
Slag om Leiden	7
Dementie: een palliatief traject	8
Boek Jacinta van Harteveld	10
Kleur beïnvloedt onze stemming	12
Nieuwsflitsen	14
Praktische informatie over Issoria	15
Stichting Vrienden van Issoria	16

Belangrijk keuzemoment

Hospice Issoria - waarom wel, waarom niet?

Een hospice is een plaats waar je te gast kunt zijn als je niet lang meer te leven hebt. Maar hoe bepaal je op zo'n cruciaal moment je keus?

door JESSICA SMEENK

Het is natuurlijk erg belangrijk dat je daar goed verzorgd wordt en dat je bezoek kunt ontvangen op de tijden die jou en je naasten uitkomen. Dat is in de meeste hospices wel het geval. Maar er is meer. Niet alleen praktische dingen als de vraag of er voldoende parkeergelegenheid is voor bezoek, maar ook iets veel persoonlijkers: bevalt de sfeer?

Issoria in Leiden is een ruime oude stadswoning met hoge plafonds, een prachtige besloten achtertuin en een ruime lichte woonkeuken. Dat de vijf gastenkamers goed bezet zijn geeft aan dat de hospice voldoet aan de wensen van veel gasten en hun naasten. Coördinator Jacinta van Harteveld: 'Veel mensen kiezen echt voor de sfeer, want die is intiem als bij een gewoon huis. Het

Kunstwerken van Ingrid v.d. Broek

is er rustig, maar als je de voordeur uitstapt zie je dat het verbonden is met het leven van de stad. Een park, de kroeg op de hoek.'

Maar er zijn ook punten die minder zijn, zoals het feit dat het toilet in de gang beneden is en dat de gasten de badkamer moeten delen. 'Dat zijn dan ook redenen om naar andere huisvesting om te zien', zegt Jacinta.

De intieme sfeer van Issoria is voor sommigen juist 'een minpunt'. Een mevrouw gaf als reden om naar een plaats elders te zoeken op, dat ze Issoria 'te gezellig en te huiselijk' vond. 'Dan is het voor mij te moeilijk om los te laten.'

Zorgvrijwilliger Lideke Van Gool zocht een plaats voor haar moeder, die na een zwaar herseninfarct niet meer bij kennis was gekomen. Ze had een sterke voorkeur voor Issoria, ook al zou het misschien 'zwaar' worden om als vrijwilliger te maken te krijgen met je eigen moeder als gast. 'Toen ze in het ziekenhuis was uitbehandeld, was duidelijk dat een hospice de beste plek zou zijn. Haar conditie was slecht, ze was niet meer aanspreekbaar en ze werd kunstmatig gevoed. De vooruitzichten waren heel slecht.'

Maar Issoria had geen plaats op dat moment. 'Zo kwam ik bij de hospice in Wassenaar terecht en daar heb ik van de sfeer kunnen proeven. Wat ik me toen opeens realiseerde was dat Hospice Wassenaar, qua stijl en sfeer, eigenlijk nog veel beter bij mijn moeder paste. Vergelijk het met het uitkiezen van de juiste school voor je kind: je moet meerdere scholen bezoeken en vooral aanvoelen hoe het is.'

'Dus eigenlijk zou ik ervoor willen pleiten dat mensen die voor de keus komen te staan, mits ze de tijd en gelegenheid daarvoor hebben, vooral bij meerdere hospices hun licht opsteken en even gaan kijken en voelen of het huis bij hen past. Juist in de laatste levensfase is het belangrijk om je ergens thuis te voelen.'

Hoe doen ze dat bij Hospice Issoria?

BOODSCHAPPEN

Op de standaardboodschappenlijst is een aantal dingen aangevinkt. Die zijn op of bijna op. Bij 'koekjes' heeft iemand de opmerking gezet: 'Helemaal op! Misschien te lekker?'

door JESSICA SMEENK

Misschien wel... Maar dat is geen probleem, zegt Luud Hettinga. Vanmiddag gaan we een heleboel nieuwe kopen.

Luud gaat samen met Lia Castelein eens in de drie weken naar de Sligro om voorraden aan te vullen. Ze spreken af bij Issoria en rijden dan in de stationcar van Luud naar de groothandel.

Voor we van de Plantage vertrekken gaat Luud nog even geroutineerd de kasten in de keuken en de gang en de planken in de voorraadschuif af om te checken

of de boodschappenlijst compleet is. 'De handzeep is bijna op. Pedaalemmerzakken. Soep moet aangevuld. Waxinelichtjes ook. Toiletpapier wel, keukenrollen niet.'

Houdbare dingen

De meeste dingen die we zo gaan kopen zijn houdbare artikelen. Maar als er toevallig verse dingen nodig zijn als Lia en Luud op pad gaan nemen ze die ook mee. Zoals vandaag persinaasappels en kaas. Thee hoeft Issoria niet te kopen, die krijgt de hospice van Simon Levelt. Bij de periodieke en dagelijkse boodschap-

pen staan koffie en schoonmaakmiddelen nooit op het lijstje. Die komen van gespecialiseerde leveranciers. Kwart voor drie. Meteen al aan het begin van de vaste route door de Sligro besluiten Lia en Luud paaseitjes en twee paastulbanden te kopen. Bij de boodschappen van drie weken later – vlak voor Pasen – zijn ze misschien wel op. Terwijl de grote kar voller wordt, besluiten ze om toch maar jam mee te nemen, ook al staat die niet op de lijst. 'Maar wel kleine potjes. Dat is hygiënischer', zegt Lia. Bij de servetten valt het besluit ook maar vast wat gele mee te nemen met het oog op Pasen. Zo gaat het vaker, want de boodschappenlijst is niet heel strikt. Natuurlijk vergeten we de koekjes niet.

Lia en Luud zijn goed op elkaar ingespeeld. Lia doet sinds ruim vijf jaar de boodschappen en Luud sinds ruim anderhalf jaar. Het hele proces wordt steeds vervolmaakt, zeggen ze. Zoals met de standaardlijst waarop de medewerkers en vrijwilligers in de hospice kunnen aangeven wat er gekocht moet worden. Laatst hebben ze de keuken aangepakt en de voorraad overzichtelijker gemaakt. Het meeste uit de voorraad gaat wel op. Af en toe is er controle op overschrijding van de houdbaarheidsdatum.

Luud is ook degene die extra boodschappen doet voor het sanitair, zoals een nieuwe douchekop of toiletbril. Lia zorgt voor het ophalen van de thee en voor postzegels, lampjes, batterijen en andere kleine losse dingen. 'Erna, de coördinator, mailt het me door en dan haal ik het.'

Inventarisatie van de voorraad

Efficiëntie staat voorop. 'We gaan niet de koek elders halen omdat die daar goedkoper is', zegt Luud. 'Als je echt op goedkoop let, moet je veel winkels af en dat kost te veel tijd.'

En efficiënt is het. Na een klein uurtje zijn we klaar bij de Sligro. En om half vijf zijn alle boodschappen uitgepakt en op hun vaste plek opgeruimd. De portemonnee met het pasje van de groothandel is ingeleverd in het kantoor van de coördinatoren. Luud neemt het verpakkingsmateriaal mee en doet dat thuis bij haar eigen afval. 'Anders is de Issoria-vuilnisbak te snel vol.'

Wensen van de gasten

De dagelijkse boodschappen doet Issoria niet in het groot, want er wordt altijd rekening gehouden met de wensen van de gasten en met hoeveel mensen er willen mee-eten. Op maandag 19 maart is Margaret Dent de kok. Als ze om half vier in Issoria arriveert heeft ze al bedacht wat ze zou willen gaan koken. Of dat precies zo doorgaat hangt in belangrijke mate af van de vraag of de gasten er trek in hebben.

Margaret heeft thuis een applecrumble gemaakt als toetje en ze is van plan als hoofdgerecht shepherd's pie te maken: een gehaktshotel met aardappelpuree die in de oven een korstje krijgt. Daarbij zou ze worteltjes met zure room en komkommersalade willen opdienen.

Vandaag willen twee gasten niet warm eten en van de twee die dat wel willen wil er een het liefst een rundervink en een ander soort groente dan Margaret had gedacht. Daarom gaan we ook rundervink en snijbonen op het boodschappenlijstje zetten. In totaal zullen drie mensen van de shepherd's pie eten. De boodschappen voor het eten doen we bij Hoogvliet. Margaret vindt dat de verse dingen zoals vis daar erg goed zijn. 'Ik kijk altijd of het er wel fris uit ziet.' Terug in Issoria gaat ze eerst aan de slag met het hoofdgerecht omdat dat in de oven moet. Dan groenten koken, rundervink braden en sla bereiden.

Uitdaging

Koken voor gasten van Issoria is een uitdaging. Want het komt nogal eens voor dat het ontbreekt aan eetlust. Soms kun je daar als kookvrijwilliger iets aan doen, soms niet. 'Er was eens een meneer die zei dat hij helemaal geen trek had. Toen zei ik: kom maar in de keuken ruiken, dan krijgt u misschien wel trek. En dat was ook zo.' Vanavond heeft een van de gasten toch niet zo'n trek, ook al staat de gewenste rundervink met gekookte aardappelen en snijboontjes klaar.

Bij het afwassen van wat spulletjes die niet in de vaatwasser kunnen ontdekken we één ding dat aan Luuds aandacht is ontsnapt: het flesje afwasmiddel is leeg en een volle is er niet meer...

COLUMN ISSORIA

De bekeerde vrouw roept me op dezelfde manier als vroeger. Ze weet wanneer we elkaar voor het laatst gezien hebben. Acht jaar geleden.

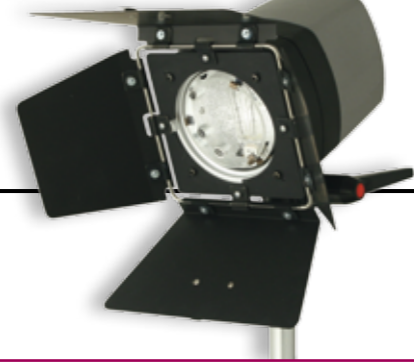
Ik kom net bij mijn vader vandaan, zegt de vrouw. Hij zit in Issoria. Ik weet wat Issoria is en waarom de tranen in haar ogen springen. Hij gaat dood, maar toch bid ik iedere dag voor hem, zegt ze. Ze lacht verontschuldigend. Het geloof was je redding, zeg ik. Nog steeds, beaamt ze.

De kleine jongen achterop is in slaap gevallen. Ze heeft een zoon en een dochter en is nog net zo knap als 24 jaar geleden.

J. Pennings

'De kleine jongen achterop'

Bij Alzheimer op schoot - Bère Miesen

De schrijver van dit boek, dr. Bère Miesen, heeft ruim 40 jaar ervaring in de zorg voor mensen met dementie en hun familie. En dat is merkbaar. 'Bij Alzheimer op schoot' is helder en begrijpelijk geschreven en is doorspekt met voorbeelden en ervaringsverhalen uit de praktijk. Zo behandelt de auteur dementie vanaf het begin tot en met de laatste fase van de ziekte. Hij doet dat door in ieder hoofdstuk een kernvraag aan de orde te stellen, zoals bijvoorbeeld 'Kun je misschien beter niet weten wat je mankeert?' 'Schiet je met vroegdiagnostiek iets op?' 'Heeft iemand met dementie niets meer in de gaten?' 'Moet je de patiënt zo lang mogelijk thuis laten?' 'Is een gezellig verpleegtehuis ook altijd een goed thuis?' Hierdoor neemt Miesen de lezer figuurlijk bij de hand, leidt hem zorgvuldig rond in het landschap van dementie en geeft heldere antwoorden op de in de hoofdstukken geformuleerde vragen. Tussen ieder hoofdstuk zijn kortere -op vaalgruis papier gedrukte - teksten opgenomen die Miesen in de loop van de jaren gepubliceerd heeft in het tijdschrift 'Een Heldere Kijk'. Waarschijnlijk bedoeld als extra duiding of verbinding tussen de

hoofdstukken, maar ze dragen niet altijd bij aan een betere leesbaarheid van het boek. Ondanks dat, is het boek een absolute aanrader voor mensen die meer over dementie willen weten. Ook, of juist, voor mensen zonder enige medische of psychologische kennis biedt het veel helder omschreven informatie en praktische handvatten.

De paperbackversie van 'Bij Alzheimer op schoot' kan tot en met 1 juli 2012 met € 3,50 korting voor € 14,00 bij de reguliere verkooppunten aangeschaft worden, onder vermelding van actienummer: 901 - 94009

KINDERHOEK De vuurtoren (prentenboek) - Koos Meinderts

De ouders van Jonas zwerven over zee. Jonas wordt opgevoed door zijn oma in de vuurtoren. Zij leert hem alles wat van belang is in het leven. De dag komt waarop Jonas alles kan en oma steeds minder, dan zijn de rollen omgedraaid. Oma hoeft niet meer te werken, dat doet Jonas. Op een avond ziet oma een eiland in de verte. Ze vraagt Jonas of hij haar erheen wil brengen, maar Jonas ziet geen eiland. De vuurtoren is een verhaal over generaties die komen en gaan, als de golven van de zee.

Genomineerd voor de Vlaamse kinderen jeugdjury 2008/2009
Illustraties Annette Fienieg

In 2007 verscheen de tweede druk van het boek, met DVD, gemaakt door Thijs Borsten. Koos Meinderts leest het verhaal, Thijs Borsten componeerde de muziek. Ook te zien als animatiefilmpje op YouTube: <http://www.youtube.com/watch?v=6KLD0qs1h9s>
Voor meer informatie over Koos Meinderts: www.koosmeinderts.nl

MUSEA De Dood Leeft

Tentoonstelling over leven en dood in het Tropenmuseum

Tot en met 26 augustus 2012 is in het Tropenmuseum in Amsterdam de tentoon-

De dood leeft

stelling te zien 'De Dood Leeft'. In een aantal ruimtes wordt getoond hoe over de wereld heen wordt omgegaan met de dood. Aspecten als de voorbereiding op de dood, rouwkleiding, rituelen, lijkwaden en kisten, grafmonumenten en nagedachtenis worden behandeld. Dagelijkse voorwerpen, foto's, filmpjes en kunstvoorwerpen vertellen het complete verhaal. Het vormgevingsbureau Kossman.De Jong heeft de expositie prachtig ingericht. Rouwkleederdracht uit Spakenburg staat naast rouwkimono's uit Japan. Een rouwkist in de vorm van een vliegtuig uit Kongo, foto's uit een Duits hospice, geschenken die meegaan op de laatste reis, filmbeelden van weeklagen uit Ghana, kijkkastjes voor Allerzielen uit Mexico ... het staat er allemaal.

Indrukwekkend is de muur ter nagedachtenis aan het eind van de expositie. Iedere bezoeker kan een kaart invullen en die op een spijker op de muur hangen. Kinderen herinneren er hun opa of oma, vrouwen hun kind, mannen hun vriend, maar ook de hond of het konijn wordt niet vergeten. Zo maken de bezoekers samen een ontroerend monument.

Het Tropenmuseum is open van dinsdag t/m zondag van 10 tot 17 uur.
Meer informatie is te vinden op de website: www.tropenmuseum.nl

Herinneringsmuseum

Een kleinschalige tentoonstelling, geschikt voor mensen met dementie, is te vinden in Woonzorgcentrum Rustenborgh, Apollolaan 384, Oegstgeest

Ze lieten zich met plezier bekeuren

Slag om Leiden, slag om donaties

Op dinsdagavond 27 maart organiseerde een speciaal samengestelde werkgroep van de Stichting Vrienden van Issoria de allereerste Slag om Leiden.

door MAARTEN VAN ROOIJ

Quiz goed voor € 20.000,-

De Slag om Leiden is een quiz waaraan 40 regionale bedrijventeams deelnamen. Samen speelden ze maar liefst € 20.000,- bij elkaar voor Hospice Issoria. Ondernemend Leiden betaalde grif voor de deelname en ook voor vaak onterecht uitgedeelde bekeuringen. Het was een feest met als winnaar het team van Hameetman/Greenfocus.

Geen kosten dankzij sponsors

Om 18.00 uur was het een drukte van belang rond het pand van Zorg en Zekerheid. Belangeloos had de verzekeraar de bedrijfskantine en conferentiezaal beschikbaar gesteld aan de organisatoren van De Slag om Leiden. Veertig keer vijf deelnemers meldde zich bij de organisatoren. Het organisatie-team werd gevormd door Sandra en Guy van Iperen (Teta opleidingen), Trudy Kwik (Kwik Events), Derek Peters (DsignMarking), Thijs Hemmes en Wim de Leeuw (respectievelijk bestuurslid en voorzitter van de Stichting Vrienden van Issoria). Zij konden dankzij hun tomeloze energie en sponsorsteun van veel Leidse bedrijven deze feestelijke avond tegen € 0,- kosten organiseren.

Brede kennisbasis noodzaak

Alhoewel de mussen op deze mooie voorjaarsavond van het dak vielen, werd

er voor de wedstrijd flink gegeten van de stampotten. Om half acht legde Thijs Hemmes, strak in smoking met zilveren vlinderstrik gekleed, de spelregels uit. In fors tempo moesten de deelnemende teams 20 vragen beantwoorden. Voor iedere vraag stond vier minuten antwoordtijd. Er waren vragen over jeugdseries op tv, de betekenis van woorden in Leids dialect, de bezoekersaantallen van Leidse musea, het herkennen van de geur van parfums enzovoorts.

Zo wil je wel bekeurd worden

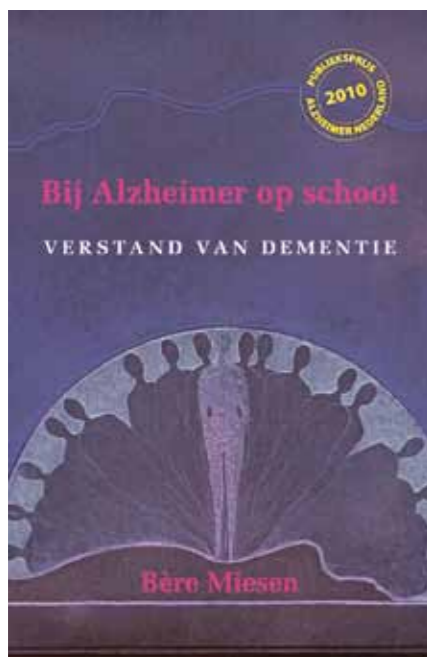
Het gebruik van mobiele telefoons was strikt verboden en ook op het hinderen van concurrerende teams werd streng toegezien door twee hooggehakte politieagentes. Vermeende overtreders werden op de bon geslingerd. Overtreders mochten zelf het boetebedrag bepalen, als het maar minimaal € 20,- bedroeg. Zelden zagen we Leidse ondernemers en bestuurders vragen om een bekeuring, die met plezier werd betaald.

Succes vraagt om herhaling

Het berekenen van de einduitslag had heel wat voeten in de aarde. De jury en de laptop draaiden overuren. In de tussentijd trad een duo uit de coverband K-Beng op. De nummers werden aan elkaar gepraat door een van de deel-

nemers RWV-advocaat Bob Heeren. Uiteindelijk kon om tien uur bekend gemaakt worden welke teams als eersten waren geëindigd. Nummer 3 werd het team van de gemeente Leiderdorp, nummer 2 het team van het Leids Dagblad en winnaar van de eerste Slag om Leiden werd het team Hameetman/Greenfocus. Maar als grootste winnaar kwam Issoria uit de bus. Namens de organisatie kreeg Vriendenvoorzitter Wim de Leeuw een cheque van € 20.000,- netto overhandigd. Een welkome bijdrage om het jaarlijkse exploitatietekort van Hospice Issoria te dichten. Thijs Hemmes kondigde ter plekke de tweede Slag om Leiden aan: eind maart 2013 in zaal van sociëteit Minerva aan de Breestraat.

Belangrijkste sleutel is contact maken

Dementie: een palliatief traject

Dementie is een chronische hersenziekte die niet te genezen is. Na de diagnose gaan patiënten en hun naasten feitelijk een palliatief traject in. Goede behandeling, begeleiding en zorg met oog voor de individuele behoeften is belangrijk én goed mogelijk. Een aantal factoren is daarbij doorslaggevend.

door ANNEMIEKE DE MAN

Dr. Bère Miesen, psycholoog en voormalig lector PsychoGeriatric aan de Haagse Hogeschool, is sinds 1969 werkzaam in de zorg voor mensen met dementie en hun familie. Hij initieerde in 1997 het Alzheimer Café en schreef talloze publicaties over dementie. Een dementiepatiënt raakt steeds meer de regie over zijn gedrag en zijn leven kwijt. Daarbij komt dat hij -veel langer dan doorgaans wordt aangenomen- een zeker besef houdt van dat controleverlies. Het proces van de ziekte gaat dus niet langs hem heen. En dat bezorgt hem dan tevens een gevoel van onveiligheid.

Wat dementiepatiënten denken, zeggen, voelen en doen staat grotendeels in het teken van hun worsteling met dat verlies van controle en veiligheid. Ze gaan op zoek naar houvast. En dat zoeken zij in de regel in de nabijheid van andere mensen. «Naasten van dementiepatiënten lijden evenzeer. Die verliezen enerzijds een dierbare terwijl die nog in leven is. Anderzijds zijn ze toeschouwer van diens gevecht tegen controleverlies en gevoelens van onveiligheid. Dat heeft enorme impact op hen.»

Stereotiep beeld

Hoe de patiënten én hun naasten daarmee omgaan, verschilt per individu en is afhankelijk van factoren zoals persoonlijkheidsstructuur, soort en fase van dementie, de aanwezige kennis over dementie, het intelligentieniveau, de onderlinge relaties en de mate waarin oud zeer verwerkt is. Mensen met dementie laten dus geen standaard gedragspatroon zien. Toch hebben de meeste Nederlanders een stereotiep beeld van dementie. 'Veel mensen hebben bij dementie vooral de laatste fase van de ziekte voor ogen, die zich vaak afspeelt in een (psychogeriatrisch) verpleegtehuis. En die fase wordt onmiddellijk geassocieerd met 'van de wereld zijn', afwezigheid van besef en allerlei bizar

gedrag. In werkelijkheid geldt dat beeld slechts voor een klein aantal patiënten en voor een beperkt deel van hun ziekte. In Nederland zijn ongeveer 250.000 dementiepatiënten. Driekwart van hen woont gewoon thuis en van de 25% die in een zorginstelling verblijft, woont ongeveer de helft in een pg-verpleeghuis.'

Evenals het ontbreken van een standaard gedragspatroon, bestaat er ook geen vastomlijnd draaiboek voor het omgaan met dementie. Volgens Bère Miesen zijn daarom snelle diagnostiek, openheid over de ziekte en goede multidisciplinaire behandeling en zorg belangrijke factoren die het lijden van patiënten en hun naasten draaglijker kunnen maken.

Diagnostiek en openheid

Strikt genomen kan dementie pas na de dood definitief vastgesteld worden. Een juiste diagnose is na zorgvuldig onderzoek ook tijdens het leven mogelijk. Nederlandse gerieters lopen qua openheid over de diagnose voorop. 'Snelle en deskundige diagnostiek is cruciaal. Natuurlijk krijgen patiënt en familie een schok te verwerken. Meestal overheerst, zeker op den duur, de opluchting. Eindelijk is het vermoeden bevestigd. Maar daarna is er wel coaching nodig.'

Een vroege diagnose geeft de patiënt en zijn naasten de tijd en mogelijkheid om te verwerken, erover te praten, zich voor te bereiden op wat komen gaat en eventueel een wilsbeschikking op te stellen. 'Het lijden van de patiënt en de naasten kan dan gedeeld worden. Emotioneel isolement, dat in geval van dementie continu op de loer ligt, is zo te doorbreken, te voorkomen of in ieder geval uit te stellen. Ook kunnen de patiënt en de familie er zich makkelijker aan overgeven en reageren op wat zich voordoet. Mijn ervaring is dat je door de ziekte onder ogen te zien, er nog heel veel van kan maken. Dat is een hele troost.'

Multidisciplinaire zorg

Vanwege de impact die dementie heeft op patiënten en hun familieleden is het belangrijk om in een vroegtijdig stadium een multidisciplinair netwerk van professionele zorgverleners om hen heen te bouwen. Zorgverleners leveren naast praktische hulp vooral een houvast in de zoektocht naar controle en veiligheid. In een thuissituatie kan gedacht worden aan een buddy, gesprekken met lotgenoten en hulpverleners in een Alzheimer Café en dagopvang. Een deel van de patiënten worden uiteindelijk opgenomen in een zorginstelling, afhankelijk van de draagkracht van het thuisfront en het verloop van de ziekte zelf.

'Professionele zorg voor dementiepatiënten is te vergelijken met slachtofferhulp. Het is een vak apart, waar kennis en ervaring voor nodig is. Het is voor hulpverleners onmogelijk om geen betrokkenheid bij hun patiënten te voelen. Dementiepatiënten vertonen gehechtheidsgedrag: ze zoeken steun bij de mensen die hen letterlijk nabij staan. Het is daarom van groot belang dat ook de zorgverleners voortdurend bijgeschoold en emotioneel ondersteund worden.'

Dementie in de terminale fase

Dementiepatiënten die tijdig ingebed zijn in een team van zorgverleners, thuis of in een tehuis, zullen in de meeste gevallen de uiteindelijke terminale fase 'goed' doorkomen. Ze hebben de tijd gekregen om gekend te worden, waardoor zorgverleners en naasten beter in kunnen schatten wat de behoeften van de patiënt

zijn. Zelfs als communicatie nauwelijks meer mogelijk is. Ook hiervoor geldt dat geen enkele situatie vergelijkbaar is. Temeer daar veel dementiepatiënten niet overlijden aan de gevolgen van dementie, maar aan een andere ziekte zoals bijvoorbeeld kanker. Soms haalt de werkelijkheid van de ene ziekte de andere in. 'Dat is veelal een zegen.'

Een praktijkvoorbeeld

Meneer Brocaar lijdt aan beginnende dementie als bij hem alvleesklierkanker geconstateerd wordt. De fysieke en emotionele belasting voor zijn vrouw is te groot om hem de laatste maanden thuis te verzorgen. Na een kort verblijf in het ziekenhuis, wordt hij overgeplaatst naar Issoria. Hij is bedlegerig, maar eenmaal in de hospice knapt hij wat op. Coördinator Jacinta van Hartevelde: 'De eerste dagen mocht mijnheer nog geen vast voedsel

'Een juweel van een man'

eten, dit was lastig uit te leggen, omdat hij steeds vergat dat hij kanker had. Hij kwam weer uit bed en kon erg onrustig heen en weer lopen. Soms wilde hij per se naar buiten, naar huis of naar zijn vrouw. Naarmate hij fysiek zieker werd, werd dat erger. Beroepshalve had hij veel kennis over elektriciteit. Als hij zag dat iets kapot was of niet goed aangelegd, maakte hij zich daar erg druk over. Hij wilde dat dan

repareren, maar kon dat niet meer. Dat riep onmacht en boosheid op.'

Om in te kunnen spelen op zijn behoeften, werd aan de medewerkers een spoedcursus dementie gegeven. Centraal daarin stond het inleven in zijn situatie. Jacinta: 'We hebben geprobeerd ons voor te stellen hoe het is om grip te verliezen en niet langer te weten hoe basale dagelijkse dingen werken. Hoe het is als mensen je naar dingen vragen, die je je niet meer kunt herinneren. Het feit dat meneer Brocaar soms boos kon zijn, kwam daarmee in een ander licht te staan.'

Een belangrijke sleutel in de dagelijkse verzorging was contact te maken. Door niet bij binnenkomst direct te beginnen met het wassen en verschonen, maar eerst een gesprekje aan te gaan, verliepen de dagelijkse rituelen makkelijker.

Mevrouw Brocaar kijkt met grote dankbaarheid terug op die periode. 'Wij zijn in Issoria zo liefdevol opgevangen en hebben daar, ondanks al ons verdriet en zorg, een goede tijd gehad. Ik was overdag bij mijn man en de kinderen en kleinkinderen 's avonds. Ik verschoonde zijn bed, stofte de kamer en at samen met hem. Juist omdat hij niet meer thuis was, hebben we tot het einde toe nog veel zelf voor hem kunnen doen. Gelukkig is hij ons al die tijd blijven herkennen. Hij was een juweel van een man, die ik nog iedere dag enorm mis.'

dr. Bère Miesen
Een recensie over het boek 'Bij Alzheimer op schoot' van Bère Miesen is te vinden op pagina 6

Mijnheer Brocaar met Jacinta

'Leven in het zicht van de dood' Boek ziet levenslicht

Eind september 2012 zal het boek "Leven in het zicht van de dood" - als iemand van wie je houdt sterft - van Jacinta van Harteveld door uitgeverij Ten Have worden gepubliceerd. Het zal voor 19,95 euro in de boekhandels liggen.

door JESSICA SMEENK

L euk vond coördinator Jacinta van Harteveld het niet toen een vrijwilliger in Hospice Issoria tegen haar zei: 'Weet je dat veel mensen hier eenzaam doodgaan?' Ze voelde het een beetje als kritiek, maar – zo is ze – ze wilde toch luisteren. Dat moment leidde uiteindelijk tot het boek *Leven in het zicht van de dood*. Het is bedoeld om iedereen die betrokken is bij een stervensproces – degene die gaat sterven, de naasten en de zorgverleners – inzicht te geven in allerlei aspecten daarvan. 'In de hoop dat zij zichzelf en elkaar beter begrijpen', zegt de auteur.

De boodschap van de vrijwilliger was dat mensen die gaan sterven 'dingen kunnen

zeggan die wij niet altijd verstaan'. Het gesprek hierover en het lezen van het boek 'Final Gifts' van Maggie Callanan en Patricia Kelley veranderden Jacinta's kijk op ervaringen met mensen in de laatste fase van hun leven ingrijpend. 'Ik ging dingen anders duiden.' Daardoor ging ze ook anders reageren op bepaalde situaties en ze merkte wat een verschil dat maakte.

Jacinta deelde haar belevenissen met andere medewerkers in de hospice. 'Er

'Het is alsof we opnieuw leerden kijken'

kwamen steeds meer verhalen over wat we zagen bij onze gasten. Het is alsof we opnieuw leerden kijken.'

Er kwam een werkgroep die ervaringen in de periode voor het sterven ging inventariseren en bestuderen. Op een symposium vertelden leden van de werkgroep daarover, wat resulteerde in de vraag om er iets over te schrijven. Het zou een artikel worden, maar werd een boek, omdat Jacinta vond dat 'niet alleen de mooie dingen' maar ook onderwerpen als omgaan met angst voor sterven, fysieke veranderingen in de laatste levensfase, eenzaamheid en afhankelijkheid van anderen aan de orde zouden moeten komen. Beschrijvingen uit de praktijk verhelderen veel.

Zo kunnen mensen in de periode kort

Vóór 19,95 in de boekhandel

voor het sterven in beelden spreken die omstanders niet begrijpen. Vaak hebben die beelden betrekking op 'reizen' in de breedste zin van het woord: van behoeften voor onderweg (jas, tas, schoenen, geld) en vervoermiddel (trein, boot) tot eindbestemming (naar huis willen). 'Als je eenmaal door hebt waarover het echt gaat, kun je beter reageren', zegt Jacinta.

In het boek vertelt een zoon over zijn vader: deze heeft al verschillende keren gesproken over op reis gaan en dat hij zijn jas en schoenen wilde hebben. Hij heeft het ook over autowegen, en dat er filevorming is waardoor hij er niet door kan. 'We vertellen de zoon hoe we in de hospice hierop reageren, namelijk door er zoveel mogelijk in mee te gaan: Pa, het is wel druk op de snelweg, maar hoe lang het ook duurt, die file lost straks op en dan kun je naar je bestemming.'

In oktober organiseert Issoria een symposium over dit onderwerp, met werkvormen vanuit verschillende perspectieven: die van de stervende zelf, van de naaste en van de zorgverlener.

IK HERINNER MIJ

Bij het Lammerven in Oisterwijk staat een bankje ter nagedachte-

nis aan Marion de Louwere. Het is een mooi en rustig plekje waar ze heel graag kwam met haar man. Toen ze stervende was, kwam het idee van een gedenkte-

ken ter sprake. Een kruisbeeld zag ze niet zo zitten. Het oude bankje bij het Ven was echter erg gammel. Een nieuw bankje vond Marion dus een goed idee.

TERUG BIJ AF

door HARRIE JEKKERS EN KOOS MEINDERTS

Vóór de oorlog is oma met opa getrouwd
Ze heeft achttien maanden met een kind rondgesjouwd
Ze heeft de kindervagen vijftien jaar vooruitgedouwd
En nu is ze oud, heel oud

Ze heeft haar levenlang van oude kleren nieuwe genaaid
En door haar man verdiende dubbeltjes driemaal omgedraaid
Ze heeft haar kinderen opgevoed en uitgezwaaid
En nu heeft de wind
Nu heeft de wind
Nu heeft de wind van tachtig herfst haar grijsgewaaid

Ze kijkt de hele dag naar buiten door het raam
En reageert alleen nog op haar meisjesnaam
Als ze die hoort, begint ze weer te stralen
Want ze weet zeker dat haar moeder haar komt halen

Dan staat ze op en wil ze touwtje springen
Dan wil ze zonder jas naar buiten in de zon
Soms begint ze plotseling te zingen
Dat er gedanst wordt op de brug van Avignon

Na de oorlog kwam oma aan het graf te staan
Van haar man, haar lieve man die veel te vroeg was doodgegaan
De dag daarop het tweepersoonsbed en zijn kleren weggedaan
En doorgegaan, ze is doorgegaan
Ze heeft is roze en blauw stapels truitjes gebreid
En voor elk kleinkind opnieuw het logeerbed gespreid
Maar toen raakte ze de namen en gezichten kwijt
Ze is alles kwijt, alles kwijt
En nu is ze op de dood na voltooid verleden tijd

Ze kijkt de hele dag naar buiten door het raam
En reageert alleen nog op haar meisjesnaam
Als ze die hoort, begint ze weer te stralen
Want ze weet zeker dat haar moeder haar komt halen
Dan staat ze op en wil ze touwtje springen
En dan wil ze zonder jas naar buiten in de zon
En soms begint ze plotseling te zingen

Dat er gedanst wordt op de brug van Avignon
Dat er gedanst wordt op de brug van Avignon
Op de brug van Avignon
Wil ze dansen, wil ze dansen
Op de brug van Avignon
Terug bij af waar ze begon

Te beluisteren op You Tube: <http://www.youtube.com/watch?v=1dfv5Sn2F5A>
Zie ook: www.koosmeinderts.nl

Jacinta van Harteveld

Kleur beïnvloedt onze stemming

In veel sectoren, dus ook in de gezondheidszorg, wordt geëxperimenteerd met licht en kleur. Wat hebben we tot nu toe geleerd en wat heeft Issoria op dit gebied gedaan?

door MAARTEN VAN ROOIJ

Licht en kleur experiment

De eerste onderzoeken over het effect van kleur werden al lang geleden in de consumentenmarkt uitgevoerd. Bedrijven konden immers direct profijt trekken als ze consumenten konden beïnvloeden in hun koopgedrag. Zo ontdekte men dat blauw achtergrondlicht positief werkt op aankoopintenties. Recent voerde de NS op station Leiden Centraal veertien dagen lang een proef uit met licht om de beleving van de wachttijd op het perron te beïnvloeden. Het resultaat was dat reizigers de kleuren groen, rood, paars en regenboog als warm en kleurrijk bestempelen. Als deze kleuren

onder de perronoverkapping worden getoond, geven reizigers het perron een hoger rapportcijfer en beleven ze de wachttijd als prettiger, aangener en zelfs nuttiger.

Positief effect op gezondheid

Ook in de gezondheidszorg zijn veel onderzoeken uitgevoerd die bewijzen dat een prettige omgeving bijdraagt aan het welzijn van patiënten. Het creëren van een prettige, gezonde en veilige omge-

ving zorgt voor het afnemen van stress en pijn en draagt bij aan een sneller herstel. Deze genezende omgeving wordt ook wel een 'healing environment' genoemd. Naast voldoende daglicht, frisse lucht, rust en zicht op planten of de natuur zijn ook kleurgebruik, vormgeving, materiaal en een overzichtelijke logistiek van invloed op het welbevinden. Een 'healing environment' is ook van belang voor de bezoekers en de mensen die in de zorginstelling werken. Wanneer het personeel met meer voldoening werkt, zal de tevredenheid en productiviteit toenemen, de werksfeer verbeteren en het ziekteverzuim dalen, wat zowel het personeel als de patiënt ten goede komt. Juist kleurgebruik blijkt van onschatbare waarde. Kleur is in feite een vorm van energie, ofwel elektromagnetische straling. Kleur heeft invloed op de psyche en op ons welbevinden. Philips investeert niet voor niets in het HealWell-lichtsysteem.

Kleurgebruik in hospices

Veel hospices willen een veilige, huiselijke omgeving voor hun gasten bieden.

Als je verschillende websites bekijkt, valt op dat men het gebruik van natuurlijke materialen en rustige kleuren associeert met huiselijkheid.

Bij gasten van een hospice gaat het natuurlijk niet om herstel, maar wel om veiligheid en rust. Er zijn voor zover ik weet nog geen wetenschappelijke kleuronderzoeken gedaan bij hospices. Maar betrokken vrijwilligers, medewerkers en adviseurs hebben vanzelfsprekend wel ervaringen en opvattingen. Op sommige websites van hospices wordt expliciet ingegaan op het gebruik van kleuren in hun gebouw. Architect Gert van Hoven ontwierp bijvoorbeeld de Hospice Francinus de Wind in Waalwijk. Hij benadrukt dat hij in zijn ontwerp, om geborgenheid te creëren, voor warme kleuren als roodbruin en naturel hout koos. Hospice Nijkerk gaf in haar vier gastenkamers steeds één wand een vriendelijke rustige pasteltint van een veldbloem. Men denkt dat die kleuren de zintuigen van de gasten positief aanspreken. In kindershospice Pallieterburgh in Capelle aan den IJssel heeft styliste Edmeë Driebeek bewust geen wit gebruikt in de binnenruimten: 'Het moet hier niet op een ziekenhuis lijken'.

Schilderwerk van Jan de Boon

De gastenkamers van Hospice Issoria zijn geschilderd door Jan de Boon. Jan is sinds 1985 actief als kunstschilder en heeft sinds 1992 een eigen architectenbureau als onderdeel van De Werkplaats GSB in Leiden. Voor Jan is het uitgangspunt, dat de mens bestaat uit een lichaam, een ziel en een geest. 'Kleur beïnvloedt de fysieke en fysiologische processen van het lichaam, de psychologische processen van de ziel en de neurologische processen van de geest. Het meest toegankelijk voor beïnvloeding met kleur is de ziel. Daar waar lichaam en geest elkaar ontmoeten en we worden aangesproken in ons gevoel. Daar de balans zoeken vond ik de opgave', aldus Jan.

Loslaat-kleuren bij Issoria

'Voor de kleurgeving in de hospice was het van belang dat we achter de essentie van het verblijf kwamen. Daarover voerden we gesprekken met de coördinatoren en zorgvrijwilligers. En we deden waarnemingen met onze eigen zintuigen. We kwamen erop uit, dat die essentie de

DE DIEPERE ACHTERGRONDEN VAN DE KLEUREN VAN JAN DE BOON

'Ik werk met transparante kleuren die we ter plekke uit poederpigmenten samenstellen. Dit betekent dat er in iedere kleur drie, vier, vijf of meer pigmenten worden gebruikt. Daarbij zijn de verschillende transparante lagen die we over elkaar heen aanbrengen ook nog eens onderling verschillend van kleur. Ten eerste om een kunstzinnig rijkere kleur te krijgen, met meer leven en diepte erin en ten tweede omdat een dergelijke kleurwaarneming aansluit bij de fysiologische werking van het oog. Het kenmerkende van

Jan de Boon

dat zintuig is dat zij is ingesteld op kleurnuances, helderheidsverschillen, verzadigingsverschillen en beweging. Alles wat in een transparante kleur te vinden is in tegenstelling tot een monochroom gekleurde dekkende latexmuurverf. Via het oog worden dan de overige zintuigen geactiveerd.

Het hoofdbestanddeel is magenta (een soort lila of lichtpaars). Een kleur die kwaliteiten als liefde, respect en zorg het sterkste in zich draagt. Het gevoel van overgave aan iets dat goed is. Als tweede is de kleur zonnegeel belangrijk. De zon als stralend beeld van het goddelijke licht, van die 'andere wereld'. Dit ondersteunt het proces van loslaten.'

Meer over Jan de Boon en zijn werk: <http://www.dewerkplaatsgsb.nl>

Gekleurd licht is wachtverzachter!

voorbereiding op de dood is, het afscheid nemen van familie, vrienden en kennissen oftewel de ondersteuning van het proces van loslaten', vertelt Jan. 'Dat betekende dat ik een sfeer wilde scheppen van respect, zorg, liefde en vertrouwen waardoor de gemoedsrust kan ontstaan die de bewoner, maar ook de familie en begeleiders, helpt om het lot te aanvaarden en het leven af te ronden. Hoofd-

kleuren die daarbij horen zijn magenta, een soort lichtpaars, en zomergeel. Die heb ik op een speciale manier aangemaakt uit poederpigmenten en vervolgens in verschillende transparante latexlagen aangebracht in de gastenkamers van Issoria. Daardoor zijn kleureffecten ontstaan met meer leven en diepte. Uit de positieve reacties leid ik af dat we de goede gedachtenlijnen hebben gevolgd'.

nieuws- flitsen...

PROEF BIJ ISSORIA NIET NODIG

Issoria is geen groot ziekenhuis met honderden bedden, maar slechts een kleinschalig hospice. Bij Issoria is dus geen proef nodig met rode of witte polsbandjes om te weten hoe er gehandeld moet worden in noodsituaties. 'Wij voeren veel gesprek-

ken met onze gasten. Soms samen met de familieleden en de eigen huisarts. Wij weten wat de wens is van iedere gast en handelen daar naar. Met maximaal vijf gasten is het ook makkelijk het overzicht te hebben', zegt coördinator Hans van der Graaf.

Wel een proef in Dordrecht

In ziekenhuizen maken veel patiënten zich samen met hun familieleden zorgen over wat er gebeurt in noodsituaties. Wordt er dan nog gereanimeerd? Of laat men de patiënt op natuurlijke wijze wegglijden? Het Albert Schweitzer ziekenhuis in Dordrecht is een proef onder patiënten gestart met polsbandjes. Patiënten die gereanimeerd willen worden, krijgen een wit polsbandje. Patiënten die dat niet willen, krijgen een rood polsbandje. In een noodsituatie weet de arts dan meteen door de kleur van het polsbandje of er wel of niet gereanimeerd mag worden. Die wens staat tot nu toe alleen in het patiëntdossier en dat leidt in de praktijk soms tot ongewenst handelen. De proef in het Dordtse ziekenhuis duurt van 15 februari tot 15 mei.

SYMPOSIUM 'LEVEN IN HET ZICHT VAN DE DOOD'

woensdagavond 10 oktober 2012

Mede naar aanleiding van de op handen zijnde publicatie van een boek met dezelfde titel, organiseert Issoria op woensdagavond 10 oktober het symposium 'Leven in het zicht van de dood'. Na een inleiding door auteur Jacinta van Harteveld zullen de deelnemers inzicht krijgen in en kunnen ze ervaren wat 'leven en loslaten' met zich mee kan brengen. De verschillende programmaonderdelen laten de deelnemers kennismaken met thema's als eenzaamheid, het veranderende lichaam, afscheid nemen en loslaten. Deze thema's worden in diverse werkvormen gegoten en vanuit verschillende invalshoeken uitgediept. Drie perspectieven komen daarbij aan bod: die van de gast, de naaste en de zorgverlener. Kosten: € 19,95. Alle deelnemers ontvangen ook het boek. Helaas is bij het ter perse gaan van dit blad de exacte locatie nog niet bekend, maar dat het (dicht in de buurt van) Leiden zal zijn ligt vast.

Voor nadere informatie: info@issoria.nl

PACEMAKER IN STERVENSFASE: AANLATEN OF UITZETTEN?

Kea Fogelberg constateerde dat er landelijk weinig bekend was hierover. 'In korte tijd kreeg ik van collega's diverse vragen over pacemakers. Toen ik me erin ging verdiepen merkte ik dat hierover amper iets op papier stond.' Na veel speurwerk schreef ze een visiedocument dat een verhaal opleverde in een landelijk artsblad. Toen ging

Artsen vergeten tijdens de laatste levensdagen nogal eens een pacemaker uit te laten zetten. Onhandig, want het apparaatje kan het stervensproces van de patiënt vertragen. Ook kan het onzekerheid bij de naasten opleveren. Huisarts en consulent palliatieve zorg

de bal rollen. 'Sinds dat artikel ben ik gevraagd voor lezingen en werkgroepen. Zo ontstaan langzamerhand visie en beleid', aldus de Leidse huisarts.

Ook in opleidingen voor kaderartsen komt er aandacht voor pacemakers in de laatste levensfase. En in enkele lan-

delijke richtlijnen rond palliatieve zorg. De Nederlandse Vereniging voor Cardiologie is ook bezig met een richtlijn, maar het duurt nog even voor die is geïmplementeerd. 'Dat had wel wat voeten in de aarde, want de meeste cardiologen lijken weinig affiniteit te hebben met medische zorg in de laatste levensfase', aldus Fogelberg. Ze is blij dat het onderwerp nu op de agenda staat. 'Hopelijk denkt nu elke arts die een sterfbed begeleidt na over de pacemaker. Zo laat je het niet over aan het toeval en voorkom je narigheid.'

Het visiedocument is te downloaden op www.keafogelberg.nl (bibliotheek/diversen).

Wat kan Issoria doen voor u?

Wat we bieden

Issoria biedt zorg aan mensen in de laatste levensfase en hun naasten. Daarnaast heeft de stichting het bevorderen van de integratie van het stervensproces in het dagelijks leven tot doel.

Zorg in de hospice

In het sfeervolle en huiselijke pand aan de Plantage in Leiden kunnen we vijf gasten en hun naasten ontvangen. Een team van vrijwilligers en verpleegkundigen verleent, in nauw overleg met de gast, de naasten en de eigen huisarts, zorg. We proberen hierbij zoveel mogelijk rekening te houden met de eigenheid van iedere gast, speciale wensen en behoeften.

Zorg thuis

Voor mensen die liever (zo lang mogelijk) thuis willen blijven is er Issoria Thuis. Samen met degene die gaat sterven en de naasten verkennen we welke ondersteuning thuis nodig is en hoe die in te zetten. Dit kan variëren van hulp bij

de inzet van praktische ondersteuning, psychosociale begeleiding tot 24-uurs bereikbaarheid.

Zorg na het overlijden

Voor mensen die na het verlies van een dierbare, al dan niet binnen Issoria, behoefte hebben aan extra ondersteuning is er de mogelijkheid van rouwondersteuning. Hiervoor is een speciaal opgeleide groep vrijwilligers beschikbaar.

Uitdragen van expertise

Issoria draagt haar opgedane kennis en ervaring graag uit. Wij verzorgen voor diverse doelgroepen lezingen en themabijeenkomsten op het gebied van palliatieve zorg en rouw. Een training of scholing op maat behoort ook tot de mogelijkheden.

Hoe we zijn georganiseerd?

Hospice Issoria is georganiseerd in twee stichtingen. De stichting Hospice Issoria, die verantwoordelijk is voor de dagelijkse exploitatie, en de Stichting Vrienden

van Issoria, die zorgt voor de broodnodige extra financiële middelen. Bij Issoria zijn drie betaalde coördinatoren in dienst en werken ongeveer 100 vrijwilligers.

Voor wie is Issoria Magazine?

Issoria Magazine verschijnt tweemaal per jaar en geeft een beeld van ons werk. Het wordt verspreid onder onze donateurs, professionele relaties en de eigen vrijwilligers. Het blad wordt gemaakt door vrijwilligers. Issoria Magazine wordt kosteloos gedrukt door Okay Color Graphics Alphen a/d Rijn in een oplage van 1.600 stuks.

Gebruik maken van ons aanbod

Wilt u gebruik maken van onze hulp voor uzelf of voor een familielid, bel ons dan. Samen met u wordt dan bekeken wat het beste bij uw zorgbehoefte past. Aarzel niet, onze missie is u de best passende ondersteuning te bieden in en rond de laatste levensfase.

Onze gegevens

Bezoek- en postadres:
Plantage 4, 2311 JC Leiden
Tel: 071 - 514.22.75
Mail: info@issoria.nl
Website: www.issoria.nl
Rekeningnummer Vrienden van Issoria: 892.838.426

Issoria

De naam Issoria is afgeleid van *Issoria lathonia*, de kleine parelmoervlinder. Een vlinder die uit zijn cocon kruipt en naar het licht opstijgt wordt in veel culturen gezien als beeld van het sterven van de mens.

OP DE PEDALEN VOOR ISSORIA

Doet u mee aan de RaBo Rijnstreek sponsortocht op zondag 23 september 2012?

Deze tocht voert u door prachtig polderlandschap en mooie dorpen. U steunt er bovendien een goed doel mee. Hospice Issoria is een van die doelen. Hoe meer fietsers meetrappen, des te

meer sponsorgeld uitgekeerd wordt. Er zijn routes van 20, 40 en 60 kilometer. De startplaatsen zijn in Alphen aan den Rijn, Hazerswoude-Dorp en -Rijndijk en Zoeterwoude-Dorp en -Rijndijk. Meer informatie vindt u op de RaBobank Rijnstreek website. Zoek op 'Rabo Rijnstreek' en kies dan voor de optie 'sponsorfietstocht'.

Stichting Vrienden van Issoria

NIEUW LOGO VRIENDEN VOOR ISSORIA

vrienden van Issoria

De Vrienden van Issoria hebben een eigen, nieuw logo. Het past bij het nieu-

we elan van de Vrienden. Fondsenwerven is tenslotte een aparte tak van sport. Het uitgangspunt is wel het Issoria-logo, alleen heeft het -zeg maar- een 'Vrienden-karakter' gekregen.

Het nieuwe logo is belangeloos ontwikkeld door www.studiofreeke.nl.

De Stichting Vrienden van Issoria ondersteunt Hospice Issoria financieel. Zij werft daartoe inkomsten via ludieke acties. Nieuws over de acties van de Vrienden van Issoria is te volgen via Twitter: @IssoriaVrienden.

Word donateur van de Stichting Vrienden van Issoria. Gebruik het aanmeldingsformulier in het magazine of mail naar vriendenvanissoria@gmail.com

SLAG OM LEIDEN LEVERT € 20.000 OP

Op 27 maart werd de eerste Slag om Leiden gespeeld. Veertig regionale bedrijventeams speelden tegen elkaar in een grote quizwedstrijd. Aan het eind van de avond kon organisator Thijs Hemmes de voorzitter van de Stichting Vrienden van Issoria Wim de Leeuw een grote cheque van € 20.000 netto overhandigen. Meer dan 200 deelnemers van bedrijven en organisaties brachten dat bedrag met groot enthousiasme op. Wie er won, wat hooggehakte politieagenten daarvoor deden én waar en wanneer de tweede Slag om Leiden in 2013 gehouden zal worden, kunt u lezen op pagina 7.

DANK VOOR ALLE DONATIES EN GIFTEN

Issoria is voor haar voortbestaan en voor het realiseren van haar nieuwe huisvesting afhankelijk van de donaties van haar Vrienden. Die Vriendenschaar groeit en bloeit! Velen toonden hun vriendschap door hun steun.

Zeer veel dank voor de bijdragen van onze jaarlijkse en maandelijkse donateurs, voor de giften van nabestaanden van onze gasten, voor de bedra-

gen die jarigen en jubilarissen voor Issoria inzamelden, voor de opbrengsten van speciale collectes, de bijdragen van onder meer vele Service Clubs. En zeer veel dank voor de ook zeer welkome giften in natura.

Wim de Leeuw, Voorzitter Stichting Vrienden voor Issoria

PROEFACHTIE MET WIJN LEVERT BIJNA 1.000,- OP

Op bescheiden schaal heeft de Stichting Vrienden van Issoria dit voorjaar letterlijk een eerste proef gedaan met een wijnactie in samenwerking met de Vereniging Wijncollectief. Die vereniging koopt tweemaal per jaar een aantal kwaliteitswijnen in. Het zijn wijnen die op wijnkaarten staan van de betere restaurants van Nederland. De prijzen liggen tussen de € 6 en € 25,- per fles. De Vereniging Wijncollectief organiseert tijdens de actieperiode vrijblijvende proeverijen. De Stichting Vrienden van Issoria heeft bedongen dat als u bij uw bestelling meldt dat u vriend van Issoria bent, er € 1 per fles wordt afgedragen aan de Stichting Vrienden van Issoria. Via de proef die eindigde op 5 april jl.

werden 912 flessen verkocht onder vermelding van Issoria. Dat leverde dus € 912,- op! Najaar 2012 wordt een nieuwe verkooperperiode gehouden. Wilt u meedoen en Issoria steunen, ga dan nu alvast naar de website <http://www.wijncollectief.nl/fschulte-issoria/> en meldt u aan. U krijgt dan in het najaar een actiemail. Dan kunt u ook proeven en bestellen!

HEEFT U EEN IDEE OM GELD IN TE ZAMELEN VOOR ISSORIA?

De Slag om Leiden is één van de ideeën om geld voor Hospice Issoria in te zamelen. Er zijn natuurlijk meer mogelijkheden. Misschien heeft u wel een goed idee voor een fondsenwerfactie. Mail uw idee dan naar vriendenvanissoria@gmail.com.

